

České a československé právní dějiny

Ústavní základy ČSR v letech 1918 – 1938

Ladislav Vojáček

V den vítězství čs. revoluce
a nové samostatnosti národa

sepsal D'abís Rašín
zákon

Originál příkazu vlády
československé republiky

vydaný Národním výborem dne 28. října 1918 ^{uložil}
^{pro archiv} **loukup**

Samostatný stát československý vstoupil v život zachována byla povinnost
dosavadního předmlučického se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upre-
ven byl nový předmlučický k novému státnímu životu, Národní výbor
jmenem Československého národa jako vykonavatel státní přechodnosti
nářizuje:

Článek I

Státní formou československého státu není Národní shromáždění ve složení
ní s Československým Národním Radou v Paříži jako orgány celonárodní
vše národa. Než se tak stane vykonává přechodnost státní Národní
výbor.

Článek II

Všecky dosavadní zákony a nařízení zůstávají prozatím
v platnosti. *off. H. H. H.*

Článek III

Všecky hrady samoprávní, a statky ^{na zemi} rustavý slachti, zemské okresy ^{zemi} a
obce pod povlžením Národního výboru a pužatim moudrých a pětých
dle dosud platných zákonů a nariadení.

Článek IV

Zákon tento nabývá platnosti dnem vydání.

Článek V

Předsednictvo Národního výboru se skládá, aby tento zákon provedlo

Dáno v Praze, dne 28 října 1918

~~Antonín~~

Antonín Krejčí, Alois Párek, Jan Šteubny

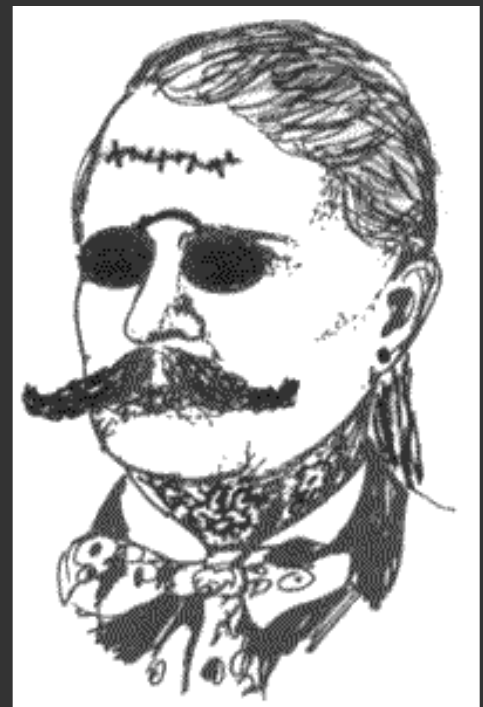
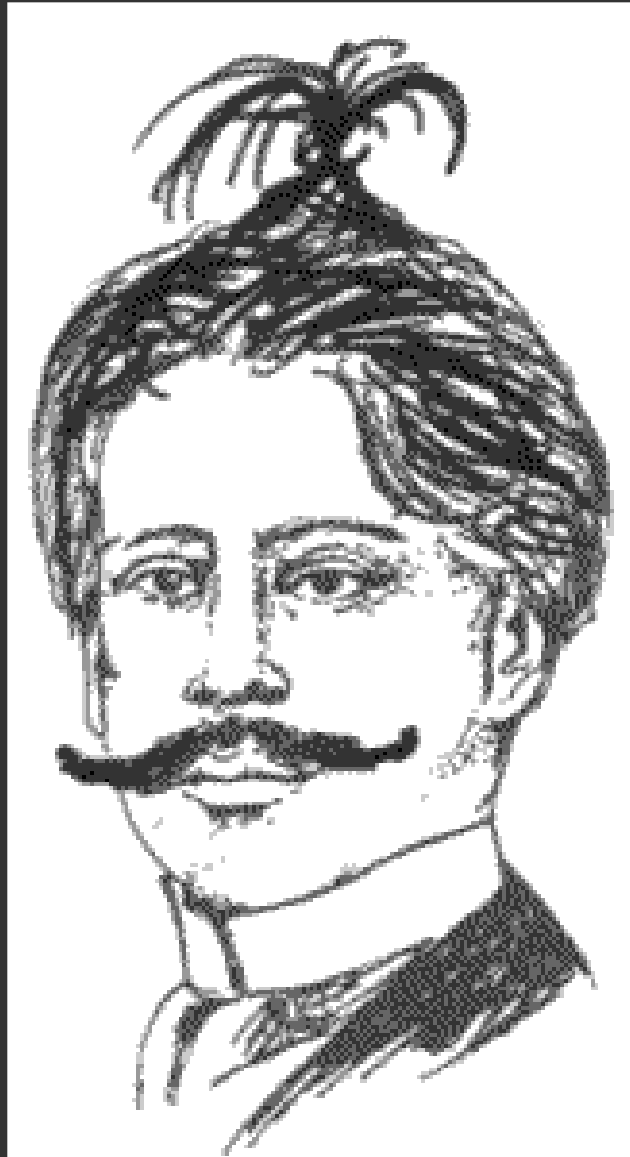
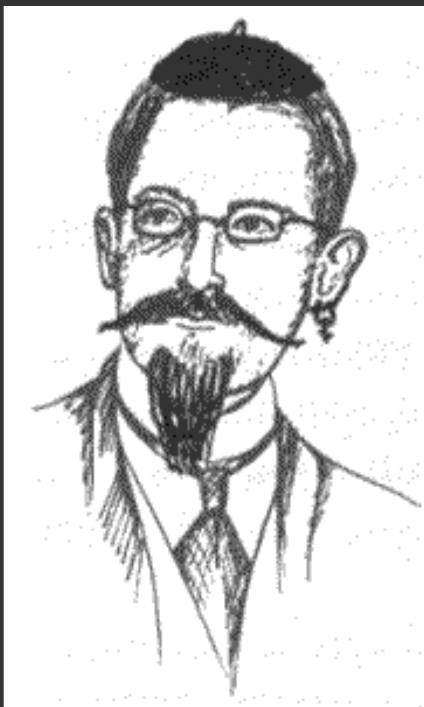
D. Fr. Soukup, D. Václav

Muži 28. října

Muži 28. října

Zákon č. 11/1918 Sb. o zřízení samostatného československého státu

- první ústavní provizorium
- vyhlášení samostatného státu
- Národní výbor československý
= nejvyšší státní orgán
- recepce
  - státního aparátu
  - práva

Zákony NVČs

- Sbírka zákonů a nařízení státu československého (zákon č. 1/1918 Sb.)
- 12 nejvyšších úřadů státní správy
- Nejvyšší správní soud (č. 3/1918 Sb.)
- Nejvyšší soud (č. 5/1918 Sb.)
- udržení chodu hospodářství, zajištění zásobování obyvatelstva a udržení klidu a pořádku
- Prozatímní ústava

N Ě M E C K O

Č E C H Y

M O R A V A

S L O V E N S K O

P O L S K O

N Ě M E C K O

R A K O U S K O

M A Ď A R S K O

P O D K A R P A T S K A R U S

R U M U N S K O

část Vltava
od Rakouska 10.9.1919
s platností od 31.7.1920

Valčicko
od Rakouska 10.9.1919
s platností od 31.7.1920

Petřálka
1920 od Rakouska

Hlučinsko
28.6.1919
od Německa

část Tešínska
28.7.1920
Polsku

Lipnice Vlečná
1924
Polsku

část Olomouce
28.7.1920
Polsku

část Spilva
28.7.1920
Polsku

Hladovka a
Suchá Hora
1923 od Polska

Javorina
1924 od Polska

Susa 1922
Maďarsku

Somceňsko a Somoskőújfalu
1924
Maďarsku

Velká Palata a Fertessalmaš
1921 od Rumunska

Valea Seacă a Valea Francisc
4.5.1921
Rumunska

Situace po vzniku republiky

- národní výbory (okresní, místní, zemské)
- německé správní provincie
(Deutschböhmen, Sudetenland, Zneimer Kreis, Böhmerwaldgau)
- Slovensko (prozatímní „skalická“ vláda, ministr s plnou mocí pro správu Slovenska, demarkační čára, Slovenská republika rad)
- Podkarpatská Rus

Situace po vzniku republiky

- národní výbory (okresní, místní, zemské)
- německé správní provincie
(Deutschböhmen, Sudetenland, Zneimer Kreis, Böhmerwaldgau)
- Slovensko (prozatímní „skalická“ vláda, ministr s plnou mocí pro správu Slovenska, demarkační čára, Slovenská republika rad)
- Podkarpatská Rus

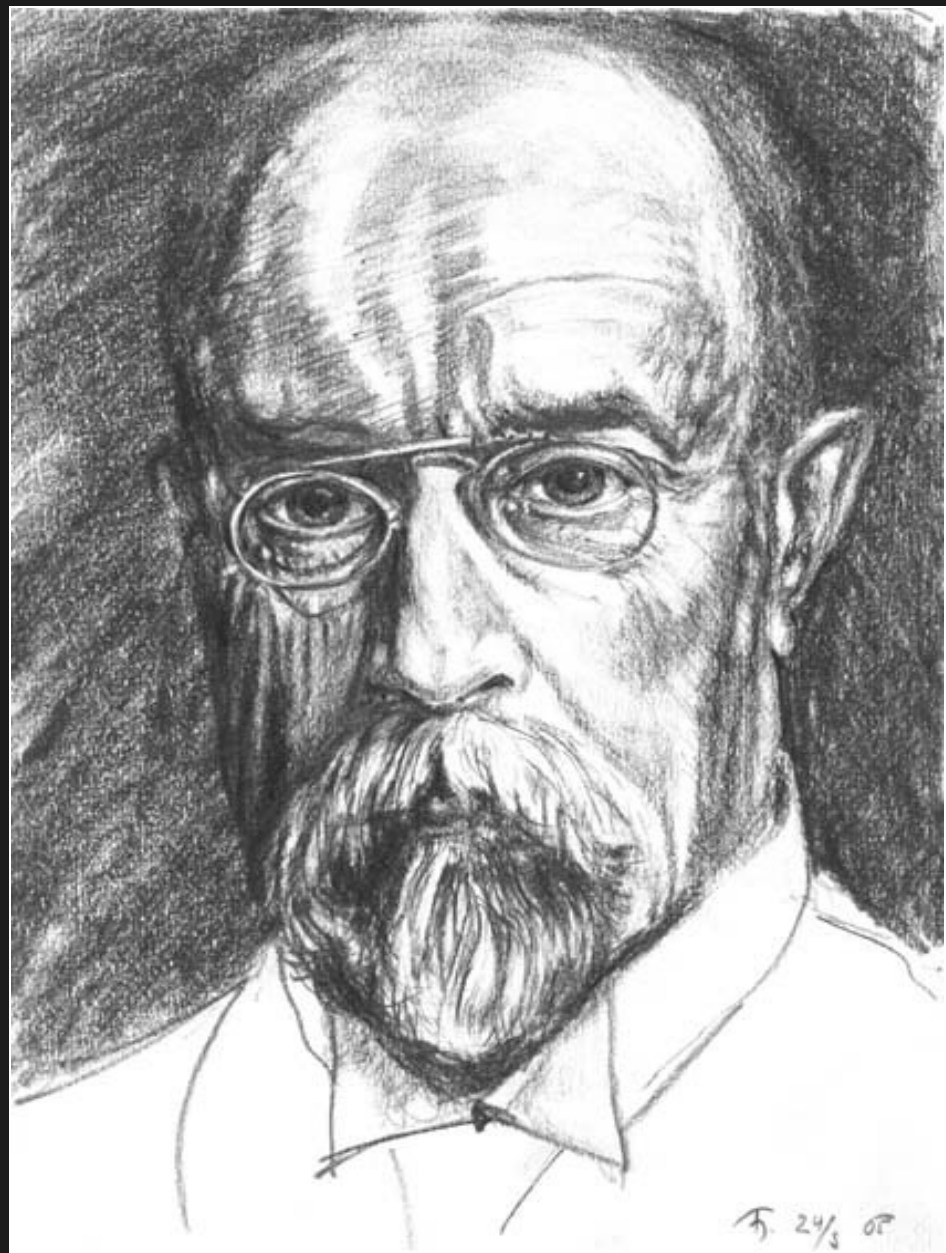
Zákon č. 37/1918 Sb. o prozatímní ústavě (druhé ústavní provizorium)

- systém ústředních orgánů
- způsob vyhlašování rozsudků a nálezů soudů
- stanovení státní formy
= republika

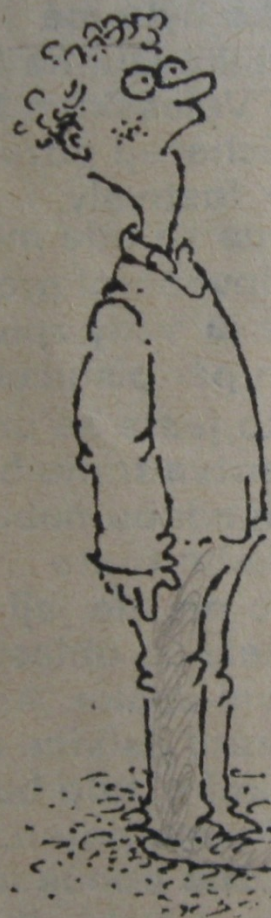
System ústředních orgánů

- jednokomorové (revoluční) Národní shromáždění
- president republiky (T. G. Masaryk)
  - velmi slabé postavení
- vláda

ZA TU PĚTKU NEMŮŽU. NEŽ JSEM ŠEL NA ZÁCHOD,
STRÍLEL MASARYK DO DĚLNÍKŮ A KDYŽ JSEM SE
VRÁTIL, BYL TATÍČEK.

JUDr. Karel Kramář
(1860 – 1937)

Novelizace prozatímní ústavy

- úprava počtu členů (z. č. 138/1919 Sb.)
- posílení pozice prezidenta republiky (zák. č. 271/1919 Sb.)
  - podle francouzské ústavy
- + § 14 zákona č. 64/1918 Sb.

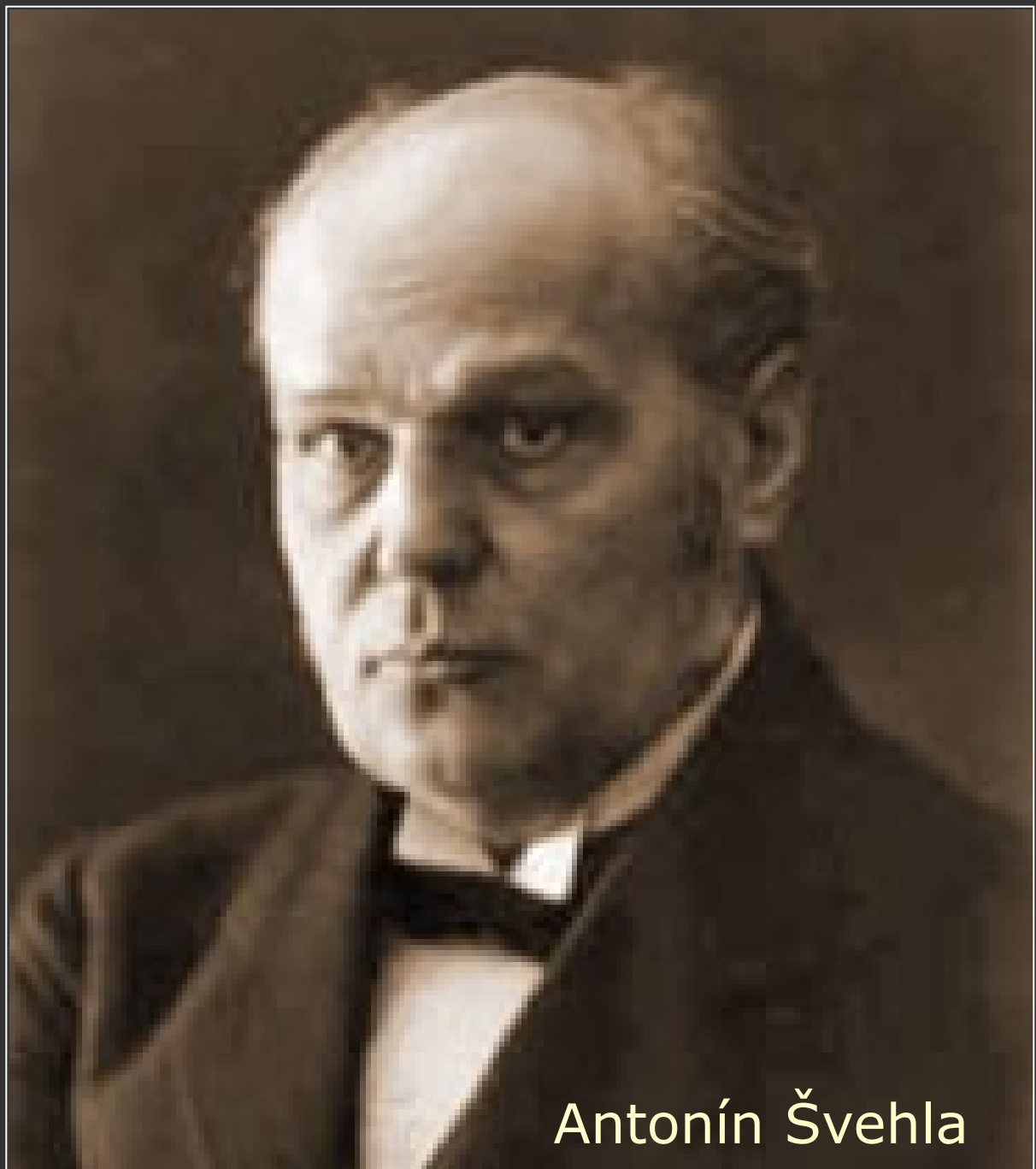
Postup prací

- koncept ústavy a další s ústavou souvisící osnovy připraveny na MV (prof. **J. Hoetzel** a ministr vnitra **A. Švehla**)
- projednání s představiteli politických stran a s prezidentem republiky
- začátkem prosince 1919 návrhy předloženy Ústavnímu výboru PNS
- v plénu PNS začala diskuse 27. 02. 1920

Jiří Hoetzel

Antonín Švehla

Vzory a východiska

- ústavy USA, Švýcarska, Francie, prosincová ústava
- domácí materiály:
  - Pantůčkův návrh politického zákona
  - Washingtonská deklarace
  - návrh dr. Belly a spol. na vypracování ústavy
  - návrh dr. Boučka a spol. na vydání ústavního zákona
- zákon č. 271/1919 Sb. o změně prozatímní ústavy
- Saint-germainská smlouva, „malá“ (též minoritní)
Saint-germainská smlouva

Ústavní listina (č. 121/1920 Sb.)

- demokratická
- unitární
  - (+ autonomie Podkarpatské Rusi)
- vychází z principu jednotného československého národa
- rigidní
  - (+ výslovně „ústavní zákon“)

Členění a obsah ústavy

A) Preambule

B) Uvozovací zákon

C) Vlastní text = 6 hlav, 134 §§

1. Všeobecná ustanovení

2. Moc zákonodárná

3. Moc výkonná a vládní

4. Moc soudcovská

5. Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské

6. Ochrana národnostních, náboženských a rasových
menšin

Úvod ústavy (preamble)

- = slavnostní politické prohlášení
  - demokratický charakter
  - čechoslovákismus

Uvozovací zákon k ústavě

- příslušnost Ústavního soudu
- prováděcí zákony nejsou součástí ústavy, pokud ...
- účinnost ústavy + pozbytí účinnosti:
  - a) všech ustanovení, která jsou s ústavou v rozporu
  - b) všech dřívějších ústavních zákonů

Hlavy ústavy z roku 1920

1. Všeobecná ustanovení
2. Moc zákonodárná
3. Moc výkonná a vládní
4. Moc soudcovská
5. Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské
6. Ochrana národnostních, náboženských a rasových menšin

1. Všeobecná ustanovení

- veškerá moc vychází z lidu
- demokratická republika, jejíž hlavou je volený prezident
- území ČSR (změna, nedílnost, Podkarpatská Rus)
- jednotné státní občanství
- hlavní město Praha
- státní symboly

Podkarpatská Rus

- Generální statut (1919, gen. Hennocque)
  - vojenská diktatura (do ledna 1922)
  - od srpna 1919 doplněna civilní správou („administrátor“), 1923 volby do obcí
- podle ústavy autonomie
  - sněm, zastoupení v NS, guvernér, funkcionáři pokud možno z místního obyvatelstva
- vl. nař. č. 356/1920 Sb.
  - guvernér + nekonstituovaná „guberniální rada“
- župy (1920 – 4, 1921 – 3, 1926 – 1)

1. Všeobecná ustanovení (pokr.)

- veškerá moc vychází z lidu
- demokratická republika, jejíž hlavou je volený prezident
- území ČSR (změna, nedílnost, Podkarpatská Rus)
- jednotné státní občanství
- hlavní město Praha
- státní symboly

Příloha k č. 1. k. 1. 1919.

1919

Státní (národní) vlajka
republiky československé.

Rozměr 2 (šířka) : 3 (délka).
Délka klínu = $\frac{1}{3}$ délky vlajkové.

2. Moc zákonodárná (1)

- Národní shromáždění = Poslanecká sněmovna a Senát
- Poslanecká sněmovna
  - 300 členů
  - volební právo 21 (30) let
  - šestileté funkční období
- Senát
  - 150 členů
  - volební právo 26 (45) let
  - osmileté funkční období
- (Stálý výbor)

Moc zákonodárná (2)

- volební právo + poměrné zastoupení
- imunita členů NS
- usnesení PS platné i přes odpor Senátu
- zákon platný i přes prezidentovo veto
- výslovně uvedeno, že zanikla zákonodárná činnost zemských sněmů
- („Pětka“)

3. Moc výkonná a vládní

- Prezident

  - + náměstek prezidenta (6 měsíců ...)

- **Vláda**

  - ministerstva
  - rakouský vzor

- (Nejvyšší účetní a kontrolní úřad - už od roku 1919)

Milan Hodža

4. Moc soudcovská

■ obecná úprava

- výkon státními soudy
- jeden Nejvyšší soud
- příslušnost porotních soudů stanoví zákon
- oddělení od správy
- nezávislost a nepřeložitelnost soudců
- obžalovací zásada v trestních věcech
- právo soudce zkoumat platnost nařízení

■ **civilní a trestní soudy**

Soudní organizace

- soudy civilní a trestní (1928)
  - řádné (okresní, krajské, vrchní, Nejvyšší soud)
  - mimořádné a rozhodčí
    - trestní (kmetské, vojenské, státní, mládeže)
    - civilní (pracovní, labské plavební, pojišťovací)
- veřejnoprávní soudy
  - Ústavní soud
  - Nejvyšší správní soud
  - Volební soud

5. Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské

■ klasický výčet

/neuznávání výsad pohlaví, rodu a povolání; osobní a majetková svoboda; domovní svoboda; svoboda tisku, shromažďovací a spolčovací právo; petiční právo; listovní tajemství; svoboda učení a svědomí (včetně náboženské); svoboda projevu; ochrana manželství, rodiny a mateřství/

■ (ú. z. 293/1920 Sb. o ochraně domovní a osobní svobody a listovního tajemství)

■ branná povinnost

6. Ochrana národnostních, náboženských a rasových menšin

- podle „malé“ Saint-germainské smlouvy:
  - rovnost a stejná práva
  - rovný přístup k úřadům, hodnostem, povoláním a živnostem
  - volnost používání jazyka
  - „značný zlomek“ státních občanů náležejících k menšinám
  - právo na vyučování ve vlastní řeči
  - násilné odnárodňování není dovoleno

Zákony navazující na ústavu

- 122/1920 Sb. jazykový zákon
- 123/1920 Sb. volby do poslanecké sněmovny
- 124/1920 Sb. složení a pravomoc senátu
- 125/1920 Sb. o Volebním soudě
- 161/1920 Sb. o volbě prezidenta
- 162/1920 Sb. o Ústavním soudě

P

-

6

30

26

150

P		-		
PS	6		30	
S		26		150

P	7	-	35	1
PS	6	21	30	300
S	8	26	45	150